

OPERATYVINĖS VEIKLOS IR IKITEISMINIO TYRIMO SANTYKIS

Doktorantas Petras Tarasevičius

Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Operatyvinės veiklos katedra
Valakupių g. 5, 2016 Vilnius
Telefonas 2740615
Elektroninis paštas ovk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. gruodžio 9 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 16 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjas docentas dr. Kęstutis Šimkus ir šio Universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas dr. Alvydas Barkauskas.

Pagrindinės sąvokos: ikiteisminis tyrimas, operatyvinė veikla, operatyvinis tyrimas.

Keywords: Pre-Trial Investigation, Surveillance Activities, Operative Investigation.

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso, operatyvinės veiklos įstatymo, kitų Lietuvos Respublikos įstatymų bei poįstatyminių teisės aktų nuostatų nustatant operatyvinės veiklos bei ikiteisminio tyrimo santykį. Analizuojami operatyvinės veiklos bei baudžiamojo proceso uždaviniai, pabrėžiama šių veiklos rūšių sąveika bei jų at-ribojimo galimybės. Taip pat apžvelgiamos galimybės taikyti atskiras operatyvinės veiklos formas prasidėjus ikiteisminiam tyrimui, su tuo susijusios praktinės bei teorinio pobūdžio proble-
mos.

Daug dėmesio skiriama BPK nustatytų procesinių prievartos priemonių ir Operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintų operatyvinės veiklos metodų santykio nustatymui. Kadangi BPK nėra pateikiamas atskirų procesinių prievartos priemonių sąrašas, jų apibrėžimas, prievartos taikymo ribos, analizuojami poįstatyminiai teisės aktai, kuriuose bandoma tai detalizuoti. Pa-brėžiama BPK vartojamų sąvokų apibūdinant atskiras prievartos priemones svarba, prievar-
tos taikymo ribų nustatymo būtinumas. To labai trūksta tiek įstatymams, tiek poįstatymi-
niams teisės aktams. Analizuojant vienos iš procesinių prievartos priemonių turinį parodomas
procesinės prievartos ribų nustatymo santykis su galimybe apriboti žmogaus teisę į priva-
taus gyvenimo neliečiamumą bei šio klausimo sprendimas atliekant savo pavadinimu panašius
operatyvinius veiksmus.

Taip pat aptariami BPK ir operatyvinės veiklos įstatymo bei poįstatyminių teisės aktų
prieštaravimai nustatant galimybes atlikti operatyvinius veiksmus, priėmus sprendimą pra-
dėti ikiteisminį tyrimą.

Ižanga

Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykis yra vienas iš svarbių operatyvinės veiklos ir baudžiamojo proceso sąveikos elementų. Šis klausimas gali būti nagrinėjamas tiek bendrai aiškinant baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos sąveiką, tiek aiškinant galimybes taikyti atskiras operatyvinės veiklos formas prasidėjus ikiteisminiam tyrimui.

Aiškios operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykio sampratos problema atsirado 2002 m. kovo mėnesį Lietuvos Respublikos Seimui priėmus naują Baudžiamojo proceso kodeksą. Jau tuo metu sudarant šį Kodeksą kilo daug neaiškių klausimų, susijusių su teisinės reformos įgyvendinimo pradžia ir atskirų teisėsaugos institucijų vieta bei funkcijomis pradėjus galioti naujiems baudžiamiesiems įstatymams.

2002 m. birželio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naują Operatyvinės veiklos įstatymą, kurį rengiant bei priimant nebuvo atsižvelgiama į jo prieštaravimus bei neatitikimus lyginant su jau priimtu, tačiau dar negaliojančiu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu. Ko gero, tai buvo padaryta dėl jau minėtos priežasties. Buvo labai daug neaiškumų dėl operatyvinę veiklą vykdančių valstybės institucijų vietos bei funkcijų nusikalstamų veikų tyrimo procese. Taip pat reikia nepamiršti, kad tuo metu dar galiojo senasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, su kuriuo buvo būtina derinti naują operatyvinės veiklos įstatymą, juo labiau kad tuo metu operatyvinės veiklos ir baudžiamojo proceso simbiozę nulėmė susiformavusi praktika.

Taigi galima sakyti, kad operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo, kaip baudžiamojo proceso stadijos, santykio nustatymo klausimo nagrinėjimas buvo nukeltas į ateitį, t. y. į naujųjų baudžiamųjų įstatymų įsigaliojimo laikus.

Operatyvinės veiklos ir naujų baudžiamųjų įstatymų derinimo klausimas įstatymų lygiu pradėtas spręsti 2002 m. spalio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2002 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII–1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX–785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX–994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymą.

Šio įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „Kiti įstatymai ir teisės aktai, galioję iki naujojo Baudžiamojo kodekso, naujojo Baudžiamojo proceso kodekso ir Bausmių vykdymo kodekso įsigaliojimo, galioja tiek, kiek neprieštarauja naujiesiems kodeksams“ [1].

Šiame įstatyme nustatyta ir minėtų kodeksų įsigaliojimo data, tai yra 2003 metų gegužės 1 diena. Be to, šiame įstatyme pasiūlyta Lietuvos Respublikos Vyriausybei arba jos įgaliotai institucijai parengti teisės akto projektą dėl operatyvinės veiklos įstatymo ir naujojo Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų suderinimo.

Dar vienas operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykio nagrinėjimo požiūriu svarbus aspektas įtvirtintas šio įstatymo 35 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad „Pagal Operatyvinės veiklos įstatymą surinkta informacija, kuri baudžiamojoje byloje gali turėti įrodomosios reikšmės, po naujojo Baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo gali būti procese naudojama, jei ta informacija užfiksuota dokumente, kuris atitinka naujojo Baudžiamojo proceso kodekso 95 straipsnyje nurodyto dokumento požymius, ir to dokumento rūšis yra numatyta naujojo Baudžiamojo proceso kodekso 96 straipsnyje“ [1].

Atsižvelgiant į minėto įstatymo nuostatas buvo parengtas operatyvinės veiklos įstatymo pakeitimo ir papildymo projektas, ir 2003 balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Operatyvinės veiklos įstatymo atskirų straipsnių pakeitimo bei papildymo įstatymą Nr. IX–1537.

Priėmus šį įstatymą buvo išspręsta dalis operatyvinės veiklos įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso prieštaravimų.

Tačiau šiuo metu daugelis pabrėžia Operatyvinės veiklos įstatymo ir Baudžiamojo proceso kodekso prieštaravimus.

Suprantama, kad operatyvinės veiklos įstatymas turi trūkumų ir tikrai nėra tobulas, bet gana daug neaiškumų bei problemų yra ir Baudžiamojo proceso kodekse. Jau vien tai, kad dar jam neįsigaliojus buvo padaryti 45 straipsnių pakeitimai rodo, kad tikrai ne viskas šioje srityje yra gerai.

Toliau nagrinėjami atskiri operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo teisinio reguliavimo, taip pat šiuo metu egzistuojančios nusikaltimų tyrimo praktikos aspektai, atskleidžiantys operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykį bei su tuo susijusias problemas.

Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykis

Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykį tikslingiausia atskleisti pradedant baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos paskirtimi bei uždavinių analize.

Dažnai klystama galvojant, kad baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos paskirtis ir uždaviniai yra tie patys. „Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“ [2]. Operatyvinės veiklos paskirtis yra gauti reikiamą informaciją bei aprūpinti ja atitinkamas valstybines institucijas. Operatyvinė veikla yra žvalgybinio pobūdžio veikla, kuri vykdoma derinant viešus ir slaptus informacijos gavimo būdus bei priemones [3, p. 118]. Analizuodami operatyvinės veiklos uždavinius, išvardytus Operatyvinės veiklos įstatyme, matome, kad kai kurie uždaviniai, pavyzdžiui, nusikalstamų veikų prevencija, nusikalstamų veikų išaiškinimas, rengiančių, darančių arba nusikalstamas veikas padariusių asmenų nustatymas, sutampa su baudžiamojo proceso uždaviniais.

Akivaizdu, kad operatyvinę veiklą su baudžiamuoju procesu bei ikiteisiniu tyrimu, kaip baudžiamojo proceso stadija, kuria prasideda baudžiamasis procesas, sieja toks ryškinys kaip nusikalstama veikla. Tačiau operatyvinė veikla neapsiriboja nusikalstamų veikų prevencija arba išaiškinimu.

Operatyvinės veiklos uždaviniai taip pat yra kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklos tyrimas, valstybės paslapčių apsauga, be žinios dingusių asmenų paieška, veikų, keliančių grėsmę valstybės konstitucinei santvarkai, jos nepriklausomybei, ekonominiam saugumui, valstybės gynybinės galios užtikrinimui arba kitiems svarbiems nacionalinio saugumo interesams, prevencija ir išaiškinimas ir pan. Būtent šis platus operatyvinės veiklos uždavinių sąrašas leidžia pamatyti, kokia plati yra operatyvinės veiklos sritis. Šių uždavinių priskyrimas operatyvinei veiklai lemia ir platų operatyvinės veiklos objektų sąrašą, kuris yra daug platesnis nei ikiteisminio tyrimo arba bendrai baudžiamojo proceso objektų sąrašas.

Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Operatyvinės veiklos objektai – rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant operatyvinę veiklą arba įterpiant nusikalstamų struktūrų narius į teisės saugos, krašto apsaugos ar kitas valstybės valdžios ir valdymo institucijas, kitų valstybių specialiųjų tarnybų veikla bei kiti su valstybės saugumu susiję asmenys ir įvykiai“ [4].

Tai, kad operatyvinė veikla gali būti atliekama ir operatyvinės veiklos procesas gali baigtis nesusiejant jos rezultatų su nusikalstama veika, o kartu ir ikiteisiniu tyrimu ir bendrai baudžiamuoju procesu, rodo toks pavyzdys:

Atskiri operatyvinės veiklos subjektai, pavyzdžiui, Valstybės saugumo departamento operatyvinių padalinių pareigūnai, siekdami atskleisti veikas, keliančias grėsmę valstybės ekonominiam, nacionaliniam saugumui, atlieka operatyvinį tyrimą dėl valstybei svarbių ekonominių objektų privatizavimo. Siekiama išvengti nepageidaujamo kapitalo į Lietuvos valstybę atėjimo, kuris gali turėti neigiamos įtakos valstybės nacionaliniam saugumui arba kelti grėsmę ekonominiam saugumui. Vertinamas investuotojų patikimumas, kapitalo kilmė ir pan. Nustačius, kad dalies kapitalo atsiradimas susijęs su atitinkamų lėšų pervedimu iš kitos

valstybės specialiųjų tarnybų biudžeto arba pan., tokia informacija surašius atitinkamas pažymas perduodama kompetentingoms valstybės institucijoms.

Be to, atskiros valstybės institucijos, kurioms valstybė suteikė specialius įgaliojimus vykdyti operatyvinę veiklą, nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos. Štai Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos operatyviniai padaliniai yra operatyvinės veiklos subjektai, tačiau nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos. Taip pat ne visos ikiteisminio tyrimo įstaigos, išvardytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 165 straipsnyje, yra operatyvinės veiklos subjektai. Tai ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, Karo policija ir t. t.

Taip pat galima pateikti ir daugiau pavyzdžių bei argumentų, kurie galėtų dar geriau atskleisti esminius operatyvinės veiklos bei baudžiamojo proceso, kaip tam tikrų valstybės įgaliotų institucijų, veiklos rūšių skirtumus. Vis dėlto pagrindinis tikslas yra panagrinėti operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykį bei su tuo susijusias problemas, o ne analizuoti galimybes atriboti operatyvinę veiklą ir baudžiamąjį procesą.

Kaip jau buvo minėta, operatyvinę veiklą ir ikiteisminį tyrimą, kaip baudžiamojo proceso stadijas, sieja bendri uždaviniai – žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, visuomenės ir valstybės interesų gynimas bei nusikalstamų veikų atskleidimas. Taigi per tai turi būti nagrinėjamos teorinės bei praktinės operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykio problemos.

Viena iš pagrindinių problemų yra tai, kad šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse, reglamentuojančiame ikiteisminio tyrimo atlikimą, yra nemažai spragų ir neaiškumų, kuriuos bandoma užpildyti poįstatyminiais teisės aktais, neretai iškraipančiais įstatymų leidėjo mintį ar netgi prieštaraujančiais įstatymams.

Daug klausimų kyla nagrinėjant procesines prievartos priemones, įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 158, 159 ir 160 straipsniuose.

Štai 158 straipsnis reglamentuoja savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus. Susipažinus su šio straipsnio turiniu kyla klausimas: kokie tai veiksmai? Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse tokie veiksmai nepaminėti. Galbūt tai slaptas sekimas? Pasirodo, kad ne. Slaptas sekimas reglamentuotas BPK 160 straipsnyje. Galbūt pareigūnai, atliekantys slaptą sekimą, neslepia savo tapatybės ir ją atskleidžia? Taigi natūralu, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas turi žinoti, kokie tai veiksmai.

Kai kurie autoriai, parengę LR BPK komentarą, komentuodami šį straipsnį teigia, kad „Šios priemonės taikymo metu galima atlikti dviejų rūšių veiksmus: 1) slapta pateikti į gyvenamąsias patalpas, transporto priemones ir apžiūrėti šiuos objektus, laikinai paimti tirti medžiagas, žaliavas ir produkcijos pavyzdžius bei kitus objektus, neskelbiant apie jų paėmimą, atlikti kontrolinį gabenimą, užmegzti ryšius su asmenimis, tapusiais nusikalstamos veikos tyrimo objektais ir pan.; 2) atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, jei ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi tai leista“ [5, p. 401].

Analizuojant šiuos savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų pavyzdžius, kyla kontrolinio gabenimo klausimas. Ar tai tas pats operatyvinės veiklos įstatyme numatytas kontroliuojamasis gabenimas, ar tai kažkas kita? Kitas klausimas – kad tai ne išsamus savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų sąrašas.

LR BPK nėra pateikiamas savo tapatybės neatskleidžiančių veiksmų sąrašas. Šią spragą pabandyta užpildyti išleidus poįstatyminiu teisės aktu patvirtintas rekomendacijas, kuriose pateikiamas sąrašas savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmų, kuriuos atliekant ikiteisminio tyrimo metu reikia vadovautis LR BPK 158 straipsniu.

Toks sąrašas pateikiamas 2003 m. birželio m. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. I-90 patvirtintose rekomendacijose „Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo ir Baudžiamojo proceso kodekso 154, 158, 159, ir 160 straipsnių taikymo pradėjus ikiteisminį tyrimą“. Šių rekomendacijų 5 dalyje išvardyti savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmai: „Slapta pašto, dokumentų siuntų, pašto perlaidų ir jų dokumentų kontrolė, slaptas

patekimas į gyvenamąsias ir negyvenamąsias patalpas, transporto priemonės, jų apžiūra, dokumentų laikinas paėmimas ir apžiūra, paėmimas tyrimui medžiagų, žaliavų ir produkcijos pavyzdžių, techninių priemonių panaudojimas kontroliuojant ir fiksuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai nei vienam pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma, užmezgimas ryšių su nusikalstamos veikos tyrimo objektais ir darymas vaizdo ar garso įrašo šių kontaktų metu, agentūrinio metodo taikymas sulaikytų ar suimtų įtariamųjų atžvilgiu, kontroliuojamo gabenimo atlikimas ar nusikalstama veika imituojantys veiksmai“ [6].

Dauguma šių veiksmų įtvirtinti Operatyvinės veiklos įstatyme ir vadinami operatyviniais veiksmais. LR BPK 158 straipsnyje numatyti savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai yra procesinės prievartos priemonės.

Kyla klausimas, ar pradėjus ikiteisminį tyrimą ir atliekant minėtus operatyvinius veiksmus galima teigti, kad jie įgauna prievartinį pobūdį ir tampa procesine prievartos priemone? Jeigu taip, tuomet tokių priemonių prievartos ribos turi būti konkrečiai apibrėžtos. LR BPK ne tik neapibrėžia tokių prievartos priemonių taikymo ribų, bet netgi neišvardija jų.

Kitas klausimas – ar poįstatyminių teisės aktu patvirtintos rekomendacijos neiškraipo įstatymų leidėjo minties? Juk minėtų rekomendacijų 1 dalyje nurodyta, kad „Priėmus sprendimą pradėti nusikalstamos veikos tyrimą, tos nusikalstamos veikos tyrimo veiksmai pagal Operatyvinės veiklos įstatymą neatliekami, išskyrus sankcionuotus iki ikiteisminio tyrimo pradžios veiksmus, kurie gali būti vykdomi iki sankcijos termino pabaigos“ [6].

Visų pirma toks teiginys prieštarauja sveikai logikai, nusikaltimų atskleidimo taktikai ir metodikai. Šį prieštaravimą rodo toks pavyzdys:

Gaunama informacija apie padarytą sunkų nusikaltimą, pavyzdžiui, nužudymą arba plėšimą, ir pradedamas ikiteisminis tyrimas. Renkant informaciją apie nusikaltimo įvykį, nukentėjusiojo asmenybę, nusikaltėlio asmenybę kyla būtinybė panaudoti operatyvines įskaitas, nes yra galimybė gauti informacijos, turinčios reikšmės nusikalstamai veikai tirti, kuria remiantis galima numatyti tolesnes tyrimo kryptis, kelti versijas, planuoti tolesnius nusikaltimo tyrimo veiksmus ir pan. Pagal šiuo metu galiojantį Operatyvinės veiklos įstatymą operatyvinės įskaitos naudojimas yra operatyvinis veiksmas. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme nurodyta, kad operatyvinių veiksmų atlikimo pagrindas yra informacija apie operatyvinės veiklos objektus. Šiame įstatyme pateikiamas operatyvinės veiklos objektų sąrašas, kuriame prie operatyvinės veiklos objektų priskiriamos ir padarytos nusikalstamos veikos.

Taigi vadovaujantis Operatyvinės veiklos įstatymu informacija apie padarytą nusikalstamą veika yra pagrindas atlikti operatyvinius veiksmus.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nėra draudimo pradėjus ikiteisminį tyrimą atlikti operatyvinius veiksmus pagal operatyvinės veiklos įstatymą. Oponentai gali teigti, kad BPK 44 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad „Kiekvienas asmuo turi teisę, kad būtų gerbiamas jo ir jo šeimos privatus gyvenimas, taip pat teisė į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo slaptumą. Šios asmens teisės baudžiamojo proceso metu gali būti apribotos šio Kodekso numatytais atvejais ir tvarka“ [2].

Vadovaujantis šiuo įstatymo reikalavimu priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą negalima atlikti operatyvinių veiksmų, kuriais apribojama teisė į privatų gyvenimą operatyvinės veiklos įstatymo nustatyta tvarka. Tačiau tik dalis operatyvinių veiksmų, numatytų Operatyvinės veiklos įstatyme, apriboja LR BPK 44 straipsnio 9 dalyje minimas teises. Jeigu būtų pripažinta, kad patikrinimas operatyvinėje įskaitoje apriboja minėtas teises, šis veiksmas turėtų būti atliekamas laikantis LR BPK nustatytos tvarkos ir turėtų būti priimama ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis. Tokiu atveju prieitume prie absurdo ribos ir, ko gero, nereikia aiškinti, kodėl.

Kita svarbi problema – operatyvinio tyrimo atlikimo galimybė ikiteisminio tyrimo pareigūnui priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą. Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straips-

nyje numatytas vienas iš operatyvinio tyrimo atlikimo pagrindų: kai „Pasislepia įtariamasis, kaltinamasis arba nuteistasis“ [4]. Minėtų generalinio prokuroro įsakymu patvirtintų rekomendacijų 4 dalyje pasakyta, kad „Nuteistojo paieška vykdoma vadovaujantis Operatyvinės veiklos įstatymu. Įtariamojo ar kaltinamojo paieška taip pat gali būti vykdoma vadovaujantis Operatyvinės veiklos įstatymo nuostatomis, jeigu paieškos metu gautos informacijos nereikės panaudoti baudžiamajame procese“ [7].

Kyla klausimas, ar Operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintas minėtas operatyvinio tyrimo pagrindas yra tikslingas, nes operatyvinio tyrimo esmė yra ta, kad, esant operatyvinio tyrimo pagrindui, galimi ir tie operatyviniai veiksmai, kuriems atlikti reikia motyvuotos teismo nutarties arba prokuroro sankcijos. Šiuo atveju, kai įtariamasis, kaltinamasis arba nuteistasis pasislepia, visada yra pradėtas ikiteisminis tyrimas ir atliekant veiksmus, kuriais gali būti apribojamos LR BPK 44 straipsnio 9 dalyje paminėtos asmens teisės. Tokie veiksmai turi būti atliekami LR BPK nustatyta tvarka. Galima teigti, kad nuteistajam, įtariamajam arba kaltinamajam pasislėpus, Operatyvinės veiklos įstatymu gali būti vadovujamasi tik atliekant operatyvinius veiksmus, kuriems atlikti nereikalinga teismo nutartis. Tokie veiksmai, vadovaujantis Operatyvinės veiklos įstatymu, gali būti atliekami ir be teismo nutarties, ir kyla abejonių dėl operatyvinio tyrimo pradėjimo tikslingumo.

Kitas svarbus momentas, kurį taip pat reikia pabrėžti – tai LR BPK vartojamų sąvokų apibrėžimo problema. LR BPK 160 straipsnyje reglamentuojama viena iš procesinių prievartos priemonių, vadinama slapto sekimu. LR BPK neapibrėžia, kokia tai procesinė prievartos priemonė. Autoriai, komentuodami šį straipsnį, teigia, kad „Slaptas sekimas – tai procesinė prievartos priemonė, kurią taikant ikiteisminio tyrimo metu gaunami duomenys apie asmenį, transporto priemonę arba kitą sekimo objektą“ [6, p. 404]. Kyla klausimas, ar atlikdamas slaptą sekimą ikiteisminio tyrimo pareigūnas atskleidžia savo tapatybę, ar ne, kokių būdu tie duomenys gaunami, ar tai tik stebėjimas viešoje vietoje, ar asmens veiksmų kontrolė jo nuosavame bute ir pan. Tas klausimas kyla dar ir todėl, kad LR BPK 160 straipsnio 3 dalyje nustatyta tai, kad „Šio veiksmo vykdymas galimas ir be ikiteisminio tyrimo nutarties, kai nėra renkama informacija apie konkretų asmenį“ [2].

Kai kurie autoriai netgi teigia, kad „Tokiais atvejais slaptą sekimą gali atlikti ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras“ [5, p. 404]. Iš viso to galima daryti išvadą, kad šis veiksmas – tai naujas ir iki LR BPK įsigaliojimo netaikytas veiksmas.

Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme reglamentuotas vienas iš operatyvinės veiklos metodų – operatyvinis sekimas. Šio įstatymo 3 straipsnio 16 dalyje nurodyta, kad „Operatyvinis sekimas yra operatyvinės veiklos metodas, kai informacija gaunama slapta, tiesiogiai stebint objektą“ [4].

Vadovaujantis operatyvinės veiklos įstatymo nuostatomis operatyvinio sekimo atlikimas yra operatyvinis veiksmas, kurį gali atlikti tik operatyvinės veiklos subjekto pareigūnai. Operatyvinės veiklos įstatymas operatyviniam sekimui atlikti nenumato teismo arba prokuroro sankcionavimo. LR BPK nėra numatytas draudimas šį operatyvinį veiksmą panaudoti ir priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą.

Šiuo metu egzistuojanti nusikalstamų veikų tyrimo praktika yra tokia, kad Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme numatytas operatyvinis sekimas ir LR BPK numatytas slaptas sekimas yra tie patys veiksmai, atliekami tų pačių operatyvinės veiklos slaptųjų darbuotojų. Tačiau iki sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo tai yra operatyvinis veiksmas, nereikalaujantis nei teismo nutarties, nei prokuroro sankcionavimo, o pradėjus ikiteisminį tyrimą tai tampa procesine prievartos priemone ir renkant informaciją apie konkretų asmenį gali būti atliekamas tik ikiteisminio tyrimo teisėjui priėmus atitinkamą teismo nutartį.

Šioje situacijoje galima išvėlgti dviejų įstatymų prieštaravimą. Operatyvinės veiklos įstatymas neturi prieštarauti LR BPK. Jeigu atliekant šiuos veiksmus būtų ribojamos žmogaus teisės, tai Operatyvinės veiklos įstatyme būtų galimybė jas pažeisti.

Kyla klausimas, ar atliekant operatyvinį sekimą gali būti pažeidžiamos žmogaus teisės?

Tam, kad būtų galima atsakyti į šį klausimą, būtina gerai žinoti tokio informacijos gavimo būdo turinį bei taikymo galimybes ir ribas.

Kadangi LR BPK nepateikia slapto sekimo apibrėžimo, neaišku, kokius konkrečius veiksmus gali ir turi atlikti ikiteisminio tyrimo pareigūnai.

Literatūroje galima rasti įvairių slapto sekimo aiškinimų. Žinoma, kad netikslinga nagrinėti visas atskirų autorių pateikiamas slapto sekimo sampratas, tačiau kai kurių autorių pateiktas šio informacijos gavimo būdo turinys yra svarbus aptariant minėtą klausimą.

Atskiri autoriai, detalai nagrinėję šį informacijos gavimo būdą, teigia, kad jis gali apimti fizinį, elektroninį stebėjimą arba kompleksinį fizinio ir elektroninio stebėjimo elementų naudojimą.

„Fizinis stebėjimas – tai toks stebėjimas, kai informacija gaunama vizualinio sekimo būdu. Elektroninis stebėjimas – tai toks stebėjimas, kai sekant yra naudojamos specialios techninės priemonės sekti įtariamojo asmens veiksmus patalpose bei transporto priemonėse“ [7, p. 130].

Kadangi LR BPK 160 straipsnyje slapto sekimo apibrėžimas nepateikiamas, galima manyti, kad jis apima ir specialiųjų techninių priemonių naudojimą sekant įtariamo asmens veiksmus jam esant nuosavame bute, darbo kabinete, nuosavame automobilyje ir pan.

Operatyvinės veiklos įstatyme reglamentuotas operatyvinis sekimas neapima specialiųjų techninių priemonių naudojimo kontroliuojant asmens veiksmus kartu apribojant žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą.

Žinoma, kad Operatyvinės veiklos įstatyme yra numatyta galimybė atlikti tokio pobūdžio veiksmus, tačiau tai reglamentuota minėto įstatymo 3 straipsnio 8 dalyje ir įvardyta techninių priemonių naudojimu specialia tvarka. Kitaip nei operatyvinio sekimo, techninių priemonių naudojimas specialia tvarka gali būti atliekamas tik apygardos teismo pirmininkui arba šio teismo baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkui priėmus motyvuotą teismo nutartį.

Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintas operatyvinis sekimas neapima techninių priemonių naudojimo specialia tvarka, nes tam skirtas atskiras operatyvinės veiklos metodas – elektroninė žvalgyba.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. nagrinėjo Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti, ar tuo metu galiojusiame Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintas nusikalstamą veiklą imituojantis elgesio modelis neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Toje Konstitucinio Teismo byloje buvo analizuojama slaptų tyrėjų veikla užsienio valstybėse. Teiginiai, kuriais apibūdinami slapti tyrėjai užsienio valstybėse, yra šie: dažniausiai kalbama apie slaptus tyrėjus arba slaptus agentus, t. y. asmenis, prisidengusius išgalvotais anketiniais duomenimis arba biografija, jeigu, aišku, to reikia, arba kurie tiesiog nuslėpdami esą pareigūnai renka informaciją apie daromas arba padarytas nusikalstamas veikas. Tokia teisės saugos pareigūnų veikla, ypač bandant kovoti su sunkiausiais nusikaltimais, beveik visuotinai pripažįstama leistina. Tol, kol slapti tyrėjai lieka tik pasyviais įvykių stebėtojais, didesnių problemų žmogaus teisių apsaugos požiūriu nekyla.

„Europos žmogaus teisių teismas yra nusprendęs, kad slaptojo tyrėjo pasitelkimas nepažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio, užtikrinančio privataus gyvenimo neliečiamybę“ [8].

Operatyvinį sekimą atliekantys operatyvinės veiklos slaptieji darbuotojai dėl specialios šio metodo taikymo taktikos bei konspiracijos užtikrinimo atlieka tik pasyvaus įvykių stebėtojo vaidmenį. Taip pat svarbu tai, kad konkretaus asmens atžvilgiu operatyvinis sekimas atliekamas tik asmeniui būnant viešojo vietoje ir suprantant, kad jį gali stebėti bet kokie pašaliniai asmenys. Taigi atliekant operatyvinį sekimą problemų žmogaus teisių apsaugos požiūriu nekyla.

Tuo tarpu kitų operatyvinių veiksmų, kuriems atlikti nereikia jokių teismo nutarčių, atlikimas tiek priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, tiek juos atliekant iki jo pradžios, gali kelti kur kas daugiau problemų žmogaus teisių apsaugos požiūriu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme numatyti tokie operatyvinės veiklos metodai: operatyvinė apklausa ir operatyvinė apžiūra. Jie gali būti taikomi viešai, užšifruotai arba slapta. Taikant šiuos operatyvinės veiklos metodus atsiranda galimybė apriboti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teises. Tai galima iliustruoti tokiu praktiniu pavyzdžiu: operatyviniai darbuotojai, norėdami apžiūrėti asmens butą, pasistengia, kad jame dingtų elektra ir atvykę kaip elektros tinklų darbuotojai paaiškina, kad įvyko trumpas elektros sujungimas. Asmuo net neįtaria, kad tai operatyviniai darbuotojai ir juos įsileidžia, taip suteikdamas jiems galimybę pasiekti savo tikslą.

Taigi atliekant tokio pobūdžio veiksmus tikrai yra daugiau galimybių apriboti žmogaus teises, negu atliekant pasyvaus stebėtojo vaidmenį.

Kita sąvoka, pavartota LR BPK – *nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai*. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nėra šių veiksmų sąvokos apibrėžimo.

Galima teigti, kad kartais nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus atlieka ir vaikai, žaisdami karą arba vaidindami nusikaltėlius, arba aktoriai, vaidindami nusikaltėlių vaidmenį teatre arba meniniame filme. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme vartojama sąvoka *nusikalstamos veikos imitacijos modelis*. Šio įstatymo 3 straipsnio 19 dalyje pateikta *nusikalstamos veikos imitacijos modelio sąvoka* bei jos apibrėžimas. LR BPK 159 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad asmuo, šio straipsnio nustatyta tvarka atlikęs nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, laikomas įvykdžiusiu teisėsaugos institucijos užduotį pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 32 straipsnį. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 32 straipsnyje vartojama *nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio sąvoka*. Nusikalstamos veikos elgesio modelis reglamentuojamas operatyvinės veiklos įstatyme. Nusikalstamos veikos elgesio modelio taikymas yra operatyvinis veiksmas, o kokia procesinė prievartos priemonė yra nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai – neaišku. Be to, LR BPK 159 straipsnyje nustatyta, kad asmuo negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn už tų veiksmų atlikimą.

Suprantama, kad teisinių terminų ir sąvokų vartojimas bei jų apibrėžimas yra svarbus dalykas, nes tiek ikiteisminio tyrimo pareigūnai, tiek asmenys, kuriems turi būti pranešama apie tokių procesinių prievartos priemonių naudojimą jų atžvilgiu, turėtų žinoti, kokie šie veiksmai. Taip pat ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje paminėta, kad „Sąvokos ir/arba jos apibrėžimo negalima nagrinėti paliekant nuošaly kurį nors toje sąvokoje vartojamą žodį arba kurią nors tos sąvokos apibrėžimo formuluotę. Tad ir teisės akte (jo dalyje) apibrėžiamos sąvokos negalima nagrinėti paliekant nuošaly kurį nors toje sąvokoje vartojamą žodį arba kurią nors tos sąvokos apibrėžimo formuluotę, nes taip būtų ignoruojamas atitinkamo teisės reguliavimo vieningumas“ [9]. Kartais skirtingas sąvokų supratimas nulemia atitinkamų valstybės institucijų, įskaitant ir teismo, požiūrį į tam tikrus reiškinius ir veikas. Panašiomis sąvokomis, vartojamomis atskirose valstybėse, apibrėžiami skirtingi reiškiniai. Pavyzdžiui, kai kuriose Jungtinėse Amerikos Valstijose teismas, sankcionuodamas asmens slaptą sekimą, leidžia jo metu naudoti technines priemones specialia tvarka, kontroliuojant ir fiksuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą arba veiksmus ir pan. Lietuvoje tai galėtume palyginti su situacija, jei teismas sankcionuotų operatyvinį tyrimą ir operatyviniai darbuotojai šio tyrimo metu galėtų visus operatyvinio tyrimo veiksmus atlikinėti be papildomo sankcionavimo. Akivaizdu, kad užsienio valstybėse vartojamų specialių sąvokų išvertimas į lietuvių kalbą dar nereiškia šių sąvokų tapatumo.

Viskas, kas buvo paminėta prieš tai, gali pasirodyti tik teorinio pobūdžio problema, tačiau nusikaltėliai, siekdami išvengti atsakomybės, tokias spragas neabejotinai išnaudos.

Situacija, kai atskiruose įstatymuose skirtingomis sąvokomis įvardijami tokie patys reiškiniai arba veiksmai, ir kai iki sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo momento ir

priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą yra numatyta skirtinga tų pačių veiksmų sankcionavimo tvarka, sukelia tam tikrą neaiškumą ir prieštaravimų.

Nagrinėjant operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykį praktiniu aspektu, ko gero, aktualus kausimas yra operatyvinio tyrimo nutraukimo ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo momento nustatymas. Čia neaiškumą atsiranda analizuojant tokias situacijas, kai, vadovaujantis operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio nuostatomis, turint informacijos apie sunkų nusikaltimą padariusį asmenį atliekamas operatyvinis tyrimas, pavyzdžiui, jeigu tokio operatyvinio tyrimo metu nustatoma, kad asmuo yra padaręs kelis nusikaltimus, dėl kurių jau atliekamas ikiteisminis tyrimas LR BPK nustatyta tvarka. Taigi ar tie jo nusikalstamų veikų tyrimo veiksmai, apribojantys asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, atlikti vadovaujantis operatyvinės veiklos įstatymo nuostatomis, neprieštarauja LR BPK 44 straipsnio nuostatomis? Ar operatyvinės veiklos subjekto pareigūnai operatyvinio tyrimo metu žino tai, kad dėl tiriamojo padarytų nusikalstamų veikų atliekamas ikiteisminis tyrimas neturėtų nedelsiant nutraukti operatyvinį tyrimą ir ar galima surinktą informaciją panaudoti ikiteisminiame tyrime, jeigu veiksmai atlikti ne pagal LR BPK?

Manytume, kad tokio pobūdžio klausimai įstatymų lygiu dar neišspręsti. Galima tik spėti, kad tai reglamentuoja neviešo pobūdžio poįstatyminiai teisės aktai.

Taigi atsižvelgiant į minėtas problemas būtina pabrėžti, kad vien tik Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo tobulinimas tikrai neišspręs visų klausimų, susijusių su operatyvinės veiklos vieta nusikalstamų veikų tyrimo procese. Norint tinkamai išspręsti operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo sąveikos problemas nepakanka tik pakeisti operatyvinės veiklos įstatymą jį derinant su Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu. Taip pat būtina peržiūrėti ir LR BPK nuostatas, apimančias operatyvinę veiklą.

Išvados

Operatyvinę veiklą su baudžiamuoju procesu, taip pat ir su ikiteisminiu tyrimu, kaip baudžiamojo proceso stadija, kuria prasideda baudžiamasis procesas, sieja nusikalstama veikla. Operatyvinę veiklą ir ikiteisminį tyrimą, kaip baudžiamojo proceso stadiją, sieja bendri uždaviniai, tai yra žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, visuomenės ir valstybės interesų gynimas bei nusikalstamų veikų atskleidimas. Tačiau operatyvinės veikla neapsiriboja nusikalstamų veikų prevencija arba išaiškinimu.

Operatyvinė veikla gali būti atliekama ir operatyvinės veiklos procesas gali baigtis nesusiejant jos rezultatų su nusikalstama veikla bei ikiteisminiu tyrimu ir baudžiamuoju procesu. Tai lemia Operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintas platus operatyvinės veiklos uždavinių sąrašas.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nėra 158, 159 ir 160 straipsniuose reglamentuotų procesinės prievartos priemonių apibrėžimų, nenurodytos ir šių priemonių prievartos taikymo ribos. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai turi žinoti, kokios tai procesinės prievartos priemonės bei prievartos taikymo ribos. Tai taip pat turi žinoti ir asmenys, kuriems tokios priemonės taikomos, nes apie tai jiems turi būti pranešama.

Šį klausimą bandyta išspręsti Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu patvirtintomis rekomendacijomis, kuriose galima įžvelgti įstatymo leidėjo minties iškraipymą bei prieštaravimus operatyvinės veiklos įstatymui. Šiame poįstatyminiame teisės akte procesinėmis prievartos priemonėmis laikomi Operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtinti operatyviniai veiksmai, kuriuos, remiantis BPK, gali atlikti ne operatyvinės veiklos subjektai. Taip pat numatytas draudimas pagal Operatyvinės veiklos įstatymą atlikti operatyvinius veiksmus pradedus ikiteisminiam tyrimui. Tai prieštarauja sveikai logikai, nusikaltimų atskleidimo taktikai bei metodikai.

Norint tinkamai spręsti operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo sąveikos problemas nepakanka tik pakeisti Operatyvinės veiklos įstatymą jį derinant su Lietuvos Respublikos

baudžiamojo proceso kodeksu. Būtina išnagrinėti ir LR BPK nuostatas, apimančias operatyvinę veiklą.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2002 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII–1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX–785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX–994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas // Valstybės žinios. 2002 11 22. Nr. 112. Publikacijos Nr. 4970.
2. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX–785 // Valstybės žinios. 2002 04 09. Nr. 37. Publikacijos Nr. 1341.
3. **Panomariovas A., Rudzkis T.** Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos sąveika // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius: LTU, 2000. T. 17(9).
4. **Lietuvos Respublikos** operatyvinės veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 65. Publikacijos Nr. 2633.
5. **Goda G., Merkevičius R. ir kiti.** Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. – Vilnius, 2003.
6. **Lietuvos Respublikos** generalinio prokuroro įsakymas Nr. I–90 „Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo ir Baudžiamojo proceso kodekso 154, 158, 159 ir 160 straipsnių taikymo rekomendacijų patvirtinimo“. 2003 06 26.
7. **Смирнов М. П.** Комментарий оперативно-розыскного законодательства РФ и зарубежных стран. – Москва, 2002.
8. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000 05 12. Nr. 39. Publikacijos Nr. 1105.
9. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003 02 25. Nr. 19. Publikacijos Nr. 828.

Relationship of Surveillance Activities and Pre-Trial Investigation

Doctoral Candidate Petras Tarasevičius

Law University of Lithuania

SUMMARY

In the Article, the provisions of the Criminal Proceedings Code of Republic of Lithuania, the Law on Surveillance Activities as well as other laws and by-laws of Republic of Lithuania on an establishment of the ratio between surveillance activities and pre-trial investigation are discussed

upon. The tasks of surveillance activities and criminal proceedings are analyzed, the interrelation of these types of activities and the possibilities of their delimitation are stressed. The possibilities to apply separate forms of surveillance activities after starting pre-trial investigation as well as the related practical and theoretical problems are reviewed as well. The ratio between surveillance activities and pre-trial investigation is one of important elements of interrelation of surveillance activities and criminal proceeding. This problem is discussed both in the way of a general explanation of the interrelation between surveillance activities and criminal proceeding and in the way of explanation of the possibility to apply separate forms of surveillance activities after starting pre-trial investigation.

A considerable attention is paid to an establishment of the ratio of the means of proceeding compulsion provided in the Criminal Proceedings Code of Republic of Lithuania and the methods of surveillance activities consolidated in the Law on Surveillance Activities. Because the Criminal Proceedings Code of Republic of Lithuania does not provide the list of separate means of proceeding compulsion as well as their definitions and limits of their application, an analysis of the by-laws where the attempts to describe these issues in details are made is performed. An importance of the notion used in the Criminal Proceedings Code of Republic of Lithuania in a definition of separate means of proceeding compulsion as well as a necessity of an establishment of the limits of application of compulsion are stressed. Their lack is considerable both in laws and bylaws. On the analysis of the contents of one of the means of proceeding compulsion, the ratio of the establishment of the limits of proceeding compulsion with the possibility to restrict the human right to inviolability of personal life and a settlement of this problem on performance of surveillance actions with similar names are shown.

Contradictions of the Criminal Proceedings Code of Republic of Lithuania and the Law on Surveillance Activities as well as the by-laws on an establishment of the possibility to carry out surveillance actions after adoption of the decision on starting pre-trial investigation are discussed upon as well.

